

Список використаних джерел

1. Васильєв В.І., Корольова С.В. Інноваційні технології в аналітичній діяльності правоохоронних органів // Право і безпека. 2023. №2.
2. Дубровський С.М. OSINT як джерело інформації для кримінального аналізу // Збірник наукових праць НАВС. 2021.
3. Europol. Innovation Lab Report: AI and Law Enforcement. 2022. [<https://www.europol.europa.eu>].
4. UNICRI & INTERPOL. Artificial Intelligence and Robotics for Law Enforcement. 2019. [<https://unicri.it>].
5. IBM. AI in Criminal Intelligence Analysis: Use Cases of i2 Analyst's Notebook. 2023. [<https://www.ibm.com/docs/en/i2-anb>].
6. Служба безпеки України. Річний звіт про цифрову трансформацію 2023. [<https://ssu.gov.ua>].

Худенко Дмитро Миколайович,
ветеран НПУ, керівник Департаменту
кримінального аналізу НПУ
у 2021–2023 роках

МІСЦЕ СЛОВНИКІВ І ДОВІДНИКІВ У БІБЛІОГРАФІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ З КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Сьогодні у кримінальному аналізі науковий пошук зосереджено на обґрунтуванні професійної термінології, що у тандемі із іншими предметами інтересу вчених та практиків сприяє вирішенню актуальних питань. Її основою вважаються терміни, оскільки несуть покликання чітко та недвозначно окреслювати поняття. Словники та довідники слугують практичним і науково-методологічним інструментом розвитку, який забезпечує сталість, доречність і відповідність терміносистеми сучасним викликам аналітичної діяльності.

Принципові розбіжності проявлено на рівні базових знань, методологічних засад, зокрема щодо інтерпретації ключових термінів виключно англomовного походження, їх різночитання та іноді необґрунтованого україномовного використання [1, с. 15]. На аналогічні проблеми звернено й увагу іноземними партнерами, зокрема, віце-президентом Міжнародної асоціації кримінальних аналітиків (ІАСА, США) Рейчел Карсон, представниками Місії регіонального програмного офісу Міжнародної програми

підвищення кваліфікації органів кримінального розслідування (ІСІТАР, США) та Консультативної місії Європейського Союзу в Україні (КМЄС, ЄС).

Термінологію кримінального аналізу та пов'язані питання досліджено у колективних працях Бурангулова В.А. та Користіна О.Є. [2], дисертаційних дослідженнях, які провів Бурангулов В.А. [3], Дерев'янку Т.М. [4] та Царук А.В. [5], а також у монографіях Благути Р.І., Мовчана А.В. [6], Федчака А.І. [7] та ін. Водночас профільної науково-дослідної роботи не проведено, кількість джерел і літератури, де вжито специфічні терміни зросла, дискус розширено та триває. Сформовано умови стандартизації термінології, зокрема, для складання переліку основних термінів, який не створити без вивчення бібліографії.

Під національною терміносистемою кримінального аналізу ми розуміємо відносно замкнену, кількісно обмежену множину термінів, що відбиває на стандартизованій основі поняттєву систему у сфері кримінального аналізу на відповідних етапах розвитку цієї сфери в Україні.

Початок її формування важливо й можливо визначити, але необхідно домовитися, залежно від чого саме його визначати. Так, серед навчально-методичної літератури однією з перших праць, де вжито специфічний термін або «кримінальний аналіз» стала робота польського вченого М. Яніцкі, яку оприлюднено 2009 року, окремий розділ якої було відведено основоположним поняттям кримінального аналізу, а також надано у заключному розділі 12 термінів та їх визначення [8].

У тексті нормативно-правових і нормативних актів України 2008 року з'явився термін «кримінальний аналіз» [9], а 2009 року – інші терміни у формі словосполук [10].

У черговому інтерв'ю з М. Фоміним, представником ІСІТАР, висловлено цікаву думку з його власних практичних спостережень, що частиною фундаменту еволюції кримінального аналізу, особливо в англо-саксонській системи права, є кримінологія. Кримінологія, як галузь знань, з'явилась ще раніше ніж кримінальний аналіз, існувала в радянські часи та розвивається в незалежній Україні. Іншими словами має більш сталу генезу терміносистеми.

Розмірковування можна продовжити з урахуванням галузі знань з оперативно-розшукової діяльності за рахунок галузі

знань з оперативно-розшукової діяльності або у залежності від поділу на правоохоронні відомства, що вимагає більшого обсягу для висвітлення результатів нашої наукової розвідки. Тому ми залишаємо це питання відкритим і зосереджуємо увагу на словниках, а також інших видах літератури та джерел, за допомогою яких може бути сформовано попередній перелік основних термінів кримінального аналізу.

Першим та єдиним з 2016 року словником можемо вважати «Короткий тлумачний словник керівника підрозділу кримінального аналізу». У ньому вміщено більше 200 вживаних у системі інформаційно-аналітичної діяльності оперативно-розшукових підрозділів і підрозділів кримінального аналізу Державної прикордонної служби України термінів і понять, які стосуються безпосередньо здійснення ними кримінального аналізу і відносяться до галузей оперативно-розшукової, кримінально-процесуальної та інформаційної діяльності, педагогіки, психології, логіки і деяких інших галузей знань [11, с. 3]. Також наведено загальноприйняту аббревіатуру, англійські терміни, їх тлумачення. Цю роботу згодом продовжено шляхом видання навчального посібника [12], розділ глосарію якого містив мінімум 80 термінів.

Вже 2020 року у розділі VIII «Глосарій» Протоколу Берклі іноземними партнерами наведено 57 термінів і їх визначень, корисних під час проведення досліджень з використанням відкритих цифрових даних. У даному розділі включено терміни, які не завжди безпосередньо застосовуються в протоколі, але мають потенційну доречність для ресурсів, пов'язаних із OSINT-розслідуваннями ([13, с. 75–80]).

2023 року на базі Одеського державного університету внутрішніх справ України завершено перші науково-дослідні роботи. Колективом провідних українських вчених на чолі з Д. Афоніним [14] розроблено словник із 89 основних термінів кримінального аналізу. А в ДНДІ МВС України О. Користіним ґрунтовно вивчено зміст та інтерпретацію терміну «Intelligence» в контексті моделі Intelligence-led Policing, а також ряду інших ключових термінів [15].

Окрему групу становлять навчальні посібники та видання, у назві яких використано термін «довідник». Одним із перших було видання 2019 року українського авторського колективу за загальною редакцією М.Г. Вербенського під назвою «Довідник

керівника поліції – поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою» [16].

2023 року в рамках міжнародного проекту «МАТРА-Україна» за участі МЗС Королівства Нідерландів, спрямованого на підтримку документування та розслідування міжнародних злочинів в Україні підготовлено довідник з базових стандартів розслідування [17].

Отже, можемо констатувати розвиток інституціоналізації терміносистеми кримінального аналізу через появу не лише окремих глосаріїв, термінологічних словників або розділів із тлумаченням термінів у навчальних і науково-практичних виданнях, а й спеціалізованих посібників з узагальненням понять, скорочень, абrevіатур та умовних позначень. Обидві згадані групи – як самостійні словникові праці, так і термінологічні розділи у фаховій літературі – становлять вагомий інструмент для подальшої стандартизації термінології.

Кримінальний аналіз має власний термінологічний фонд, сформований представниками, наприклад, поліцейської та прикордонної школи. Розглянемо їх групи більш детально.

На академічному рівні у 2015 та 2016 роках для Державної прикордонної служби та Національної поліції України відповідно колективами іноземних та українських науковців видано два посібники з тлумаченням ключових понять [18, 19]. Виходили друком навчальні посібники у 2019 році із тактичного кримінального аналізу [20], 2020 року – з теорії систем з системного аналізу [21], у 2021 та 2023 роках – з основ кримінального аналізу [22, 23].

До джерел та літератури цієї групи також віднесемо вузькопредметні видання, пов'язані з тактичним аналізом у розслідуванні злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків [24], стратегічним аналізом [25; 26], використанням окремих інструментів [27] або реєстрів [28], протиправними криптотранзакціями [29], з'єднаннями абонентів мобільного зв'язку [30], поліцейською діяльністю, заснованою на розвідувальній інформації [31; 32] тощо.

Важливо також враховувати нормативно-правові та нормативні акти України, які в частині формалізації функцій, структур і процедур містять термінологічні елементи.

Попередній перелік основних термінів кримінального аналізу може також спиратися на доктринальні та стратегічні

документи, джерела з інших галузей знань, включаючи оперативно-розшукову діяльність, оперативно-розшукову психологію, кримінальне право та процес, криміналістику, інформаційні технології, кримінологію, міжнародне право, розвідка з відкритих джерел, запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, розповсюдження зброї масового знищення та корупції, теорію систем та системний аналіз тощо.

З урахуванням правового режиму воєнного стану, національні та іноземні міжгалузеві стандарти, керівництва й методичні рекомендації містять терміни, зокрема, у воєнній сфері, які мають бути враховано у бібліографії терміносистеми.

Не менш корисним є компаративістський напрям. Допустимим, безвідкладним і доцільним вважаємо вивчення російського досвіду.

Окремі напрями, пов'язані із вивченням конкретної події чи особистості у світі або ситуативні огляди і вживана термінологія за їх результатами лише посилюють зв'язок теорії з практикою.

З огляду на це, за нашими підрахунками щонайменше 80 джерел і видань можуть становити бібліографічну основу майбутнього загального та оновленого словника або довідника, що має на меті впорядкувати та стандартизувати терміносистему кримінального аналізу. Очевидно, що основа є обмеженою та потребує подальшого наукового дослідження.

Словники й довідники посідають центральне місце у бібліографії національної терміносистеми кримінального аналізу, оскільки виконують не лише функцію фіксації значень термінів, а й є основою для формування уніфікованого поняттєвого апарату. Їх значення полягає в тому, що вони забезпечують термінологічну узгодженість між фахівцями з різних підрозділів і відомств, закріплюють дефініції на академічному, практичному й нормативному рівнях, інтегрують до національного лексикону міжнародні терміни й концепти, а також формують підґрунтя для розробки офіційних стандартів терміновживання в Україні.

Список використаних джерел

1. Реалізація філософії «Intelligence-led Policing» в системі кримінального аналізу Національної поліції України:

монографія / Користін О., Швець Д., Бутко Б., Денисенко Б. та ін., за заг. ред. Користіна О.Є. Київ: «ВАІТЕ», 2024. - 444 с.

2. Користін О.Є., Бурангулов В.А. Термінологія кримінального аналізу // Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України: матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції (Київ, 17 листопада 2023 року). Київ: НАВС, 2023. С. 61–67. URL: <https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/27441>.

3. Бурангулов В.А. Кримінальний аналіз в правоохоронній діяльності : дис. ... д-ра філософії : 081 – Право / В. А. Бурангулов; МВС України, ОДУВС. Одеса, 2024. 231 с.

4. Дерев'яно Т.М. Розвиток креативного мислення кримінальних аналітиків оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.09 – психологія діяльності в особливих умовах. Хмельницький: НАДПС України ім. Б. Хмельницького, 2015. 20 с.

5. Царук А.В. Адміністративно-правове забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності Державної прикордонної служби України в контексті євроінтеграції : дис. ... д-ра філософії : 081 – Право / А. В. Царук; НАДПС України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2021. – 266 с.

6. Благута Р.І., Мовчан А.В. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 256 с.

7. Федчак І.А. Концептуальні основи та науково-практичні аспекти проактивних моделей правоохоронної діяльності : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2024. 628 с.

8. Яніцкі М. Оперативний кримінальний аналіз: посібник / пер. Ігоря Родюка; за ред. Міжнародної організації з міграції (МОМ). Київ, 2009. 85 с.

9. Протокол № 5 до Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо допомоги з правоохоронних питань від 9 грудня 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_134#Text.

10. Про схвалення Стратегічних напрямів та завдань щодо залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2009–2012 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 верес. 2009 р. № 1156-р. Втратило чинність на підставі

постанови КМУ № 1072 від 04 груд. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1156-2009-p#Text>.

11. Короткий тлумачний словник керівника підрозділу кримінального аналізу : словник / О. С. Кіреєва, В. В. Половніков, О. Б. Фаріон Хмельницький : Вид-во НАДПС України, 2016. 68 с.

12. Основи кримінального аналізу: теорія та практика застосування в оперативних підрозділах Державної прикордонної служби України : навчальний посібник / О. С. Кіреєва, Ю. В. Крутік, О. М. Махлай, А. С. Треус. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2022. 360 с.

13. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations / Human Rights Center, UN Office of the High Commissioner for Human Rights. December 2, 2020. 80 с. URL: <https://humanrights.berkeley.edu/publications/berkeley-protocol-on-digital-open-source-investigations>.

14. Кримінальний аналіз у протидії злочинності : звіт про НДР (заклучн.) / Одеський державний університет внутрішніх справ України ; керівник Д. С. Афонін. № 0121U109656. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ України, 2023. 208 с.

15. Міжнародні стандарти організації поліцейської діяльності, керованої аналітикою, та особливості їх практичної реалізації в кримінальному аналізі : звіт про НДР (заклучн.) / ДНДІ МВС України ; керівник О. Користін. № 0123U101659. Київ : ДНДІ МВС України, 2023. 32 с.

16. Користін О.Є., Пефтієв Д.О., Некрасов В.А. Довідник керівника поліції – поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою/ІЛР: навчальний посібник / за заг. ред. М.Г. Вербеньського. Київ, 2019. 120 с.

17. Керівництво з базових стандартів розслідування для документування міжнародних злочинів в Україні : довідники. Гаага : Global Rights Compliance, 2023. 92 с. URL: <https://www.asser.nl/media/796397/manual-керівництво-з-базових-стандартів-розслідування-для-документування-міжнародних-злочинів-в-украї-ні-довідники-1.pdf>.

18. Посібник з кримінального аналізу для кримінальних аналітиків Державної прикордонної служби України / Джонстоун Д., Яніцкі М., Навроцкі Д. - К.: ОБСЕ, 2015. 176 с.

19. Основи кримінального аналізу : посіб. з елементами тренінгу / Користін О. Є., С. В. Албул, А. В. Холостенко та ін. Одеса : ОДУВС, 2016. 112 с.

20. Тактичний кримінальний аналіз: теорія та практика; навчальний посібник / О.Є. Користін, Н.П. Свиридюк, О.М. Цільмак, О.М. Заєць, К.Ю. Ісмайлов, В.А. Некрасов; МВС України, ДНДІ, ОДУВС. Одеса: РВВ ОДУВС, 2019. 216 с.

21. Балтовський О.А., Ісмайлов К.Ю., Сіфоров О.І., Форос Г.В., Заєць О.М. Теорія систем і системний аналіз: навчальний посібник / За заг. ред. д. т. н., доц. О.А. Балтовського. Одеса: ОДУВС, 2020. 156 с.

22. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 288 с.

23. Кисельов А.О., Копилов Е.В., Худенко Д.М. Основи кримінального аналізу: навчальний посібник. Дніпро: ДДУВС, 2023. 163 с.

24. Овсянюк Д.І. Методологічні засади тактичного аналізу та аналізу оперативних даних під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків : метод. рек. Київ : НАВС, 2024. 50 с.

25. Прокоф'єва-Янчиленко Д.М. Оцінювання загроз тяжкої та/або організованої злочинності в Україні: методичні рекомендації. Київ: МНДЦ, 2022. 44 с.

26. Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2023 : report / European Police Office (Europol). The Hague : Europol, 2023. URL: <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2023>.

27. Засоби аналітичної розвідки. Основи роботи в i2 Analyst's Notebook : навч.-практ. посіб. / [А. Даль, С. Наумюк, Є. Рибинський та ін.] ; Служба безпеки України, Ін-т Служби безпеки України Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2024. 306 с.

28. Виявлення за допомогою технологій кримінального аналізу фактів розтрата, привласнення чи заволодіння коштами державного бюджету на основі даних з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно : практич. посібн. / [за заг. ред. В. Школьнікова та О. Корнейка]. К. : НАВС, 2020. 180 с.

29. Обробка та аналіз інформації про протиправні транзакції криптоактивів : практич. посібн. / В. Школьніков,

О. Корнейко, Ю. Орлов; за заг. ред. О. Корнейка. К. : НАВС, 2021. 134 с.

30. Кластерний аналіз телефонного трафіку: практ. посібн. / [за заг. ред. В. Школьнікова та О. Корнейка]. К. : НАВС, 2020. 40 с.

31. Guidebook on Intelligence-Led Policing: Transnational Threats Department's Strategic Police Matters Unit, OSCE. Vienna: OSCE Secretariat, 3 July 2017. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/3/327476.pdf>.

32. Lesson 6: Intelligence-led Policing // Specialised Training Materials for UN Police. 2021. URL: <https://resourcehub01.blob.core.windows.net/training-files/Training%20Materials/024%20STM-UNPOL/024-012%20UNPOL%20STM%20Lesson%206%20Intelligence-led%20Policing.pdf>.

Цуцкірідзе Максим Сергійович,
перший заступник Голови Національної
поліції України – начальник Головного
слідчого управління, доктор юридичних
наук, професор

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОГАЛИНИ В ЗАКОНОДАВЧОМУ РЕГУЛЮВАННІ

Сучасний етап розвитку кримінального процесу характеризується зростаючою потребою у впровадженні науково обґрунтованих, системних та технологічно сучасних методів аналізу інформації, що стосується злочинності. Це зумовлено низкою об'єктивних чинників: зростанням складності організації злочинної діяльності, поширенням її транснаціонального характеру, активним використанням сучасних комунікаційних технологій злочинцями, а також накопиченням значних обсягів інформації, яка потребує ретельного опрацювання.

У таких умовах традиційні підходи до збирання та оцінки доказової інформації часто виявляються недостатньо ефективними для своєчасного виявлення всіх обставин кримінального правопорушення, встановлення його учасників, зв'язків між ними та прогнозування подальших дій злочинної